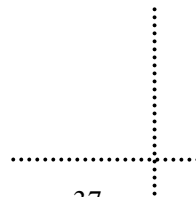


УДК 678.4

**Іван ГАЛИК,
Богдан СЕМАК**

**РОЛЬ ТОВАРОЗНАВСТВА
У ФОРМУВАННІ ТА СТАНДАРТИЗАЦІЇ
ЕКОЛОГО-ГІГІЄНІЧНИХ ВИМОГ**



ДО ТОВАРІВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Ситуація на вітчизняному ринку товарів легкої промисловості після вступу України до СОТ вимагає певної переорієнтації пріоритетів у формуванні асортименту, якості та конкурентоспроможності багатьох груп і видів товарів, зокрема одягу та взуття. Зараз на рівень якості й конкурентоспроможності основних груп останніх особливо впливає відповідність вимогам еколого-гігієнічної безпечності. Однак стандартизації цих вимог приділяється ще недостатньо уваги [1; 2].

Для вирішення проблем формування та стандартизації еколого-гігієнічних вимог до вітчизняної продукції легкої промисловості, обґрунтування вибору критеріїв, методів, показників і методик оцінювання відповідності названим вимогам потрібні скоординовані зусилля фахівців різного профілю, у тому числі й товарознавців, в рамках єдиної державної програми. Одним із етапів реалізації такої програми є прийняття низки нормативно-правових актів [3; 4]. Саме тому пошук шляхів вирішення поставлених завдань вимагає:

- всебічного ознайомлення з роботою зарубіжних компаній і фірм, які займаються виробництвом та реалізацією екологічно безпечних видів одягу та взуття;
- детального ознайомлення з вітчизняними та зарубіжними нормативними документами, що регламентують еколого-гігієнічні показники та методики їх оцінювання;
- аналізу стану наукових досліджень, які проводяться вітчизняними галузевими науково-дослідними установами й вузами легкої промисловості та сфери торгівлі з метою створення в Україні окремого сегмента ринку екологічно безпечного одягу та взуття.

Досвід Європейського союзу свідчить – для захисту ринку товарів легкої промисловості від постачання імпортованої продукції низької якості необхідно суттєво підвищувати якість, екологічну безпечність вітчизняної продукції та її конкурентоспроможність [5].

Основною ознакою еколого-гігієнічної безпечності будь-якого виду текстильного матеріалу чи виробу є введення еко-ярликів, якими маркуються екологічно безпечні товари легкої промисловості всіх країн Європейського союзу. Таке маркування повинно застосовуватися і для продукції вітчизняної легкої промисловості.

Особливої актуальності сьогодні набуває впровадження в практику українського виробництва та сфери торгівлі вимог існуючих еко-

логічних стандартів, гармонізованих із відповідними зарубіжними нормативними документами.

ДСТУ ISO 14024:2002. "Екологічні маркування та декларації. Екологічне маркування типу I. Принципи та методи" і ДСТУ ISO 14040:2004. "Екологічне керування. Оцінювання життєвого циклу. Принципи та структура" доповнюють комплекс стандартів ДСТУ ISO серії 14000, які були прийняті в Україні раніше.

ДСТУ ISO 14024 регламентує принципи та методи, які застосовуються при розробленні програм екологічного маркування, включаючи вибір еко-критеріїв для окремих категорій продукції та саму процедуру оцінювання її відповідності обраним критеріям. ДСТУ ISO 14040 деталізує основні положення попереднього НД. Він визначає загальну структуру, принципи та вимоги щодо проведення досліджень впливу на довкілля та здоров'я людини окремих етапів життєвого циклу товарів.

Введення в практику роботи вітчизняної текстильної промисловості екологічних стандартів щодо еко-маркування вимагає проведення великої підготовчої роботи не тільки на окремих підприємствах галузі, а й в її галузевих науково-дослідних установах відповідно до вимог "Технічного регламенту щодо екологічних критеріїв для еко-маркування текстильних виробів" [6].

Цей регламент передбачає реалізацію заходів щодо його впровадження в три етапи. На *першому підготовчому етапі* – проведення еко-маркування, крім вирішення суто організаційних і правових питань, особливу увагу необхідно надавати:

- обґрунтуванню та стандартизації еко-критеріїв оцінювання екологічної безпечності текстильних матеріалів і виробів різного цільового призначення;
- розробленню гармонізованих нормативів рівня екологічної безпечності в розрізі видового асортименту матеріалів і виробів для різних вікових категорій споживачів;
- цілеспрямованому оснащенню випробувальних лабораторій необхідними приладами, апаратурою, матеріалами та акредитації цих лабораторій відповідними органами.

Другий етап регламентує саму процедуру проведення добровільного еко-маркування продукції. Тут найважливіше значення має обґрунтування критеріїв еко-маркування конкретних видів текстильних матеріалів і виробів відповідно до ДСТУ 4239:2003. "Матеріали та вироби текстильні і шкіряні побутового призначення. Основні гігієнічні вимоги".

Третій етап об'єднує низку заходів із упровадження в практику роботи вітчизняної текстильної промисловості еко-маркування її продукції (особливо експортного призначення).

НД об'єднують екологічні критерії текстильних матеріалів і виробів у три групи:

- безпечності текстильних волокон і технологій їх виробництва;
- безпечності технологій виробництва (особливо оздоблення) текстильних матеріалів;
- придатності текстильних виробів до використання.

Еко-критерії *першої групи* диференційовані в розрізі окремих груп і видів текстильних волокон (натуральних, штучних і синтетичних), наявності в них шкідливих речовин та їх допустимого вмісту, а також їх емісії в довкілля чи міграції до тіла людини.

Нормативи щодо оцінювання еколого-гігієнічних властивостей *другої групи* – текстильних матеріалів і виробів – повинні постійно переглядатися і вдосконалюватися. Особливо це стосується матеріалів і виробів дитячого асортименту. Не дивлячись на те, що діючі НД регламентують вміст хімічних волокон [7], містять відповідні нормативи наявності в них шкідливих речовин [8] (навіть регламентують їх кількість для кожного виду текстильних волокон [6]), рівень еколого-гігієнічної безпечності вітчизняного дитячого одягу та взуття поки не відповідає сучасним вимогам ні споживачів, ні ринку.

Норми шкідливих речовин у дитячому одязі та взутті передбачені в ДСТУ 4239:2003 тільки для дітей віком до двох років. Їх слід диференціювати для дітей різних вікових категорій (новонароджених, ясельного, дошкільного та молодшого шкільного віку). Доцільно також ввести обґрунтовані норми еколого-гігієнічної безпечності для тих одягових текстильних і шкіряних матеріалів для дорослого населення, які в процесі експлуатації безпосередньо контактують із тілом (білизна, рукавичкові вироби, підкладкові взуттєві матеріали тощо). Необхідно відмітити, що найважливішою для товарознавців є інформація щодо переліку та гранично допустимого вмісту:

- токсичних, канцерогенних і мутагенних марок синтетичних барвників окремих класів (прямих, кислотних, дисперсних, основних тощо), які не повинні використовуватися для фарбування текстильних матеріалів одягового призначення;
- тих видів азобарвників, які в процесі фарбування текстильних матеріалів можуть розщеплюватися до різних видів токсичних ароматичних амінів (4-амінодефініл, бензидин, 2-нафтіламін тощо);
- шкідливих речовин, які містяться в складі препаратів для малосадкової, малозминальної, водо-, брудовідштовхувальної, вогнетривкої, антимікробної та інших видів оброблень;
- токсичних речовин, які містяться у шліхті, підбілювачах, миючих засобах, пом'якшувачах, комплексоутворюючих агентах, друкувальних фарбах, наповнювачах, детергентах тощо;

- шкідливих речовин (особливо залишків важких металів), які поступають в текстильні матеріали із рослинних волокон, що використовуються при їх вирощуванні [6].

Третя група еко-критеріїв стосується оцінювання готових виробів. Тут основний акцент зроблено на нормах щодо:

- зміни лінійних розмірів текстильних виробів під час їх прання та сушіння;
- стійкості пофарбування текстильних виробів до дії прання, кислотного та лужного середовища, поту, сухого й вологого тертя, світла.

Перераховані еко-критерії відносно текстильних виробів вимагають певної конкретизації та уточнення. Наприклад, норми усадки виробів, які, згідно з п. 3.3.1 [6], після одноразового прання повинні становити: 2 % (за основою і утком) – для занавісок і меблевих тканин; 8 – для трикотажних виробів; 6 – для інших виробів із тканин. Ці норми повинні бути диференційованими залежно від волокнистого складу виробів, виду обробки. Норма усадки не може базуватися тільки на одноразовому пранні виробу, в процесі якого, як показують дослідження [9], проявляється тільки 50–60 % потенційно можливої усадки. Окрім того, норми усадки тканин за основою повинні бути значно вищими, ніж за утком.

Щодо нормативів стійкості забарвлень, то, крім критерію оцінки стійкості до дії світла, для окремих за призначенням матеріалів необхідно також ввести критерій стійкості до дії світлопогоди й деталізувати методику їх оцінювання. Окрім того, еко-критерії та нормативи світлостійкості забарвлень на текстильних матеріалах і виробах не можуть базуватися тільки на суб'єктивній візуальній оцінці при наявності різноманітних інструментальних колориметричних методів, які широко використовуються в практиці сучасного текстильного виробництва для об'єктивної оцінки якості забарвлення.

Загалом, перелік еко-критеріїв, зафіксованих у НД, дуже обмежений і вимагає суттєвого доповнення (особливо для текстильних матеріалів одягового призначення). Доцільно також ввести еко-критерії та норми оцінювання еколого-гігієнічних властивостей текстильних матеріалів і одягу:

- норми довговічності ефектів на текстильних матеріалах і окремих видах одягу, які досягаються в результаті малозминальної, водоопірної, брудовідштовхуючої, вогнетривкої, антимікробної та інших видів їх спеціального оброблення;
- кількість патогенних, целюлозо- і кератиноруйнуючих груп мікроорганізмів – для спеціальних видів одягу, особливо медико-профілактичного;
- норми стійкості до дії різних фізико-хімічних чинників – для текстильних матеріалів і виробів, які випускаються у вибіленому вигляді;

- перелік обробних препаратів, використання яких повинно бути обмеженим при заключному чи спеціальному обробленні текстильних матеріалів і виробів дитячого асортименту.

Наприклад, недопустимо застосовувати для малозминального та малозсідального оброблення текстильних целюлозовмісних сорочково-платтяних матеріалів дитячого асортименту формальдегідні обробні препарати. Це стосується також інших видів шкідливих для людини препаратів, які використовуються для різних видів оброблення одягових текстильних матеріалів дитячого асортименту.

Потенціал товарознавчої науки може використовуватися щодо піднятих у цій роботі питань при вирішенні таких проблем:

- пошук нових екологічнобезпечних видів сировини;
- розробка та стандартизація нових еко-критеріїв і норм для оцінювання;
- розроблення та стандартизація методик оцінювання екологічногігієнічних властивостей текстильних і взуттєвих матеріалів.

Отже, вирішення проблеми щодо захисту вітчизняного виробника на ринку товарів легкої промисловості від конкурентів, а населення – від постачання імпортних екологічно небезпечних товарів низької якості потребує суттєвого підвищення рівня якості та екологічної безпечності вітчизняної продукції. Саме тому є доцільним проведення поглиблених товарознавчих досліджень із метою вдосконалення існуючих і розроблення нових еко-критеріїв для контролю рівня екологічної безпечності текстильних матеріалів і виробів на вітчизняному ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глубіш П. А. Роль науки у підвищенні якості і конкурентоспроможності продукції легкої промисловості / П. А. Глубіш // Вісник Київ. нац. ун-ту технологій та дизайну. — 2008. — № 5. — С. 170—174.
2. Сучасні проблеми безпечності текстильних матеріалів і одягу в рамках гармонізації з вимогами стандартів країн Європейського співтовариства / М. Г. Проданчук, Л. Г. Сененко, О. П. Кравчук, І. В. Лепьошкін // Сучасні проблеми токсикології, 2004. — № 1. — С. 3—6.
3. Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності : Закон України № 3164-IV від 01.12.2005 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 12. — С. 101.
4. Про заходи щодо вдосконалення діяльності в сфері технічного регулювання та споживчої політики : Указ Президента України від 13 лип. 2005 р. № 1105/2005.

5. *Омельченко В. Д.* Досвід Європейського Союзу щодо захисту ринку товарів легкої промисловості / В. Д. Омельченко, О. М. Савельєва, Л. С. Вронська // Легка пром-сть, 2007. — № 3. — С. 35.
6. *Технічний регламент* щодо екологічних критеріїв для еко-маркування текстильних виробів. — Режим доступу : www.industry.kmu.gov.ua.
7. СанПін № 42-125-4390–87. Вложение химических волокон в материалы для детской одежды и обуви в соответствии с их гигиеническими показателями. — Режим доступа : www.normativ.net.ua.
8. ДСТУ 4239:2003. Матеріали та вироби текстильні і шкіряні побутового призначення. Основні гігієнічні вимоги. — Режим доступу : www.lindex.net.ua.
9. *Семак Б. Д.* Износостойкость и формоустойчивость одежных тканей с малосминальной и малоусадочной отделкой / Б. Д. Семак. — М. : Легкая индустрия, 1979. — 152 с.